

Snežana Brumec

EDEN

IZMED

NAS

PROLOG

14. junija 1904 sta Ivana in Andrej dobila petega otroka in njunega tretjega sina. Dala sta mu ime Alojzij, klicala pa sta ga Lojze. Ker je bilo v tistih časih veliko Lojzetov in ker so njihovi domačiji pravili Klemenovo, je postal Klemenov Lojze.

Rodil se je v znamenju dvojčkov, na dan, ko je usodo v zibelke polagal Merkur, vsaj tako je rekla zmešana ženska Mara, ki je sama živel v podrtiji na Blokah. Več let se je potikala nekje po tujini, ko pa se je vrnila domov, je začela obiskovati porodnice ter prerokovati lastnosti in usodo novorojenčkov. Ljudje so jo začeli posmehljivo klicati vila rojenica, porodnice pa so ponavadi rade prisluhnile njenim napovedim. Mari je bilo prerokovanje glavni vir preživetja, saj je tako dobila hrano, pri tistih s premožnih domačij pa tudi kakšen krajcar. Ivano je obiskala nekaj dni po Lojzetovem rojstvu. Pred hišo jo je prestregel Andrej:

»Bogdaj, Mara,« jo je pozdravil.

»Bog nam v glavnem jemlje in nam kaj malo da,« mu je odgovorila Mara, »sem pa slišala, da je vama v torek podaril še enega sina.«

»Ja, hvala bogu je zdrav.«

»Ivano gotovo zanima, ali bo tako tudi ostalo. Saj veš, zakaj sem prišla. Kje pa je?« Andrej ni maral Mare, vedel pa je, da je Ivana malo vraževerna in da rada prisluhne napovedim o prihodnosti njunih otrok, zato ji je odgovoril:

»Kar pojdi noter. V spalnici doji Lojzeta. Vesela te bo.« Mara je sama vstopila v hišo. Pri Klemenovih je bila že večkrat, zato je vedela, kam mora iti. Ivana je na stolu ob oknu spalnice pestovala Lojzeta. Ko je Mara vstopila, se je je Ivana prisrčno razveselila:

»Pozdravljena, Mara. Sem se že spraševala, kdaj boš prišla. Lojze je danes star že tri dni.«

»Vem, Ivana, vem,« je stopila k njima in pobožala Lojzeta po licu, »saj se mu že od daleč vidi, da se je rodil v torek, ko se je Merkur še posebej potrudil pri telesni lepoti in je za novorojenčke skoraj izpraznil svojo malho.« Ivana ji je pritrdila:

»Babica je takoj po porodu rekla, da tako lepega novorojenčka še ni videla.« Cerkniška babica je bila starejša ženska, ki je pomagala že pri mnogih porodih. Vendar je bil Lojze prvi otrok, ki je imel že ob rojstvu nežno belo kožo, košate svetle lase, ki se ni kremžil v joku in začuda, za razliko od vseh drugih novorojenčkov, ni imel temno modrih oči, ampak kot nebo svetlo modre.

»Ja, saj ti pravim, lep bo, kar pa niti ni neka prednost. Lepe ljudi lahko drugi obožujejo, ne izbirajo pa jih za prijatelje, zato jih Lojze nikoli ne bo imel veliko. V vsem svojem življenju mogoče enega ali največ dva.«

»Ubogi moj Lojze,« je zatarnala Ivana.

»Ne bo tako ubog. To bo ustrezalo njegovi naravi, ker bo ljubil samoto in svobodo. Lepota pa ne bo najpomembnejša v njegovem življenju. Zrak je tisti element, ki bo usodno oblikoval Lojzetovo življenje.« Ivana je vedela, da so štiri osnovni elementi, ki oblikujejo prihodnost: zrak, ogenj, voda in zemlja, ni pa si mogla predstavljati, na kakšen način bi lahko zrak usodno vplival na življenje. S tem se tudi ni dolgo ukvarjala, saj je Mara nadaljevala:

»Merkur pa v torek ni bil radodaren samo pri lepoti. Novorojenčkom je bogato trosil tudi ustvarjalnost, radovednost in zanimanje za nove, komaj razvijajoče se stvari. O ja, imel bo razburljivo življenje.« Mara je za trenutek pomolčala in izbirala besede. Vedno je pošteno napovedala vse, kar je razbrala iz zvezd in planetov, pri dobrih stvareh je rada malo pretiravala, slabe pa je malo omilila: »Že v otroštvu pa se mu bo zgodil izjemen dogodek, ki bo skoraj zagotovo tragičen in bo usodno vplival na njegovo življenje.« Mara je vedela, da bo za-

gotovo tragičen, vendar je zaradi Ivane dodala besedico *skoraj* in jo celo poudarila. Ivana se je, podobno kot vsi optimistični ljudje, pričakovano obesila na to besedo:

»Upam, da bo obveljal tisti skoraj ...«

»Ja, upajmo. Mogoče ga bo vse skupaj le preveč prizadelo, saj bo Lojze dobronar in krhek, sebe bo nenehno krivil za vse dogodke in pogosto ne bo ločil med resničnostjo in domišljijo. Ne vem, ali bo najbolj primeren naslednik za vaše posestvo, materialne stvari mu ne bodo nič pomenile.«

»Imava že Edvarda in Jožeta, tako da to ni nič hudega, pa dve punči, Alojzijo in Ano,« je pripomnila Ivana. Če pa bo bog dal, bova imela še veliko otrok, mlada sva še, si je mislila sama pri sebi.

»Kako bo pa kaj z njegovim ljubezenskim življenjem, se bo poročil?« je vprašala Ivana. Čeprav je vzljubila moža Andreja, ni imela namena izbirati partnerje svojim otrokom. Niti možu ne bo dopustila tega. Mara ji je odgovorila:

»Imel bo romantično naravo, ki mu bo v življenju prinesla ljubezenske zgodbe z žalostnim koncem. Lahko bi našel stabilnost z nekom, ki z obema nogama trdno stoji na tleh, pa je po vsej verjetnosti ne bo, ker bo preveč odprt za življenjske skrivnosti in nerazumljivo. Pri osebnih odnosih bo malo sramežljiv, ko pa se bo razplamtela ljubezen, bo zelo strasten. To je to, draga moja Ivana. Tako je v zvezdah zapisana Lojzetova usoda. Mora jo samo še odživeti v vsej pestrosti vsakodnevnega potovanja h gotovemu koncu.« Ta nekoliko dramatičen zaključek napovedi je Mara oblikovala že pred leti. Bil ji je zelo všeč, zato ga je dosledno uporabljala. Med napovedovanjem njegove prihodnosti je Lojze sladko zaspal, Ivana ga je odložila v zibelko in povabila Maro:

»Pridi, Mara, greva v kuhinjo. Od večerje mi je ostalo še kar nekaj matevža.«

»Rade volje pojem vsega,« se je razveselila Mara, ki že od jutra ni nič jedla. Stopila je za Ivano, ki je po poti sklenila, da ji bo tokrat pripravila še posebej velik sveženj kruha, klobas in cvrtja, povrhu pa ji podarila še dva krajcarja. Mogoče bo kaj pomagalo, da bo obveljal tisti *skoraj*.

1908

Napoved, da bo zrak tisti element, ki bo oblikoval njegovo življenje, se je začela potrjevati dokaj hitro. Komaj je dobro shodil, je začel spuščati stvari iz rok; ne metati, kot to počnejo drugi otroci, spuščati. Opazoval jih je pri njihovem padanju. Kaj kmalu je ugotovil, da težke stvari prehitro padejo na tla, da bi jih lahko opazoval med njihovim padanjem, zato je začel trgati časopis in spuščati liste papirja. Ko je ugotovil, da se čas padanja podaljša s spuščanjem z višine, je začel plezati na stole in mize. Nekoč je šel z mamo pobirat jajca v kokošnjak. Pri tem so se kokoši vznemirile, začele kokodakati in brezglavo letati, tako kot to vedno počnejo, ko kdo pobira njihova jajca. Perje je letelo po zraku in počasi padalo na tla. Lojze je bil očaran nad prizorom in od tistega dne je šel vsako jutro z mamo v kokošnjak. Medtem ko je mama pobirala jajca, je opazoval leteča peresca, ki so se za trenutek ustavila, preden so začela nihaje padati proti tlom. Pobiral jih je in odlagal v kovinsko škatlico, ki mu jo je dala mama za shranjevanje njegovih dragocenosti. Ko sta z mamo zapustila kokošnjak, je splezal na mizo iz hlodov, ki so jo imeli pred hišo, in spuščal peresca iz rok. Včasih, ko mame ni bilo v bližini, je skrivaj splezal po lestvi na kozolec in jih spuščal s kozolca. Z velikim zanimanjem je opazoval njihovo zibanje v zraku, vse dokler se niso mehko spustila na tla. Užitek, ki jih je občutil pri tem, mu ni skazil niti strah pred mamo, ki je vsem petim otrokom, ki so bili takrat pri hiši, strogo prepovedala plezanje na kozolec. Bilo jo je strah, da ne bi kateri od otrok padel s kozolca in se poškodoval. Nanj se ni smela povzpeti niti njegova sestra Ana, ki je bila malo manj kot leto dni starejša od njega, niti njegov brat Edvard, ki je bil skoraj dve leti starejši.

1910

Za Lojzetov šesti rojstni dan ga je oče poklical k sebi, vzel v roke stenski koledar in v svojem predalu poiskal svinčnik.

»Danes je štirinajsti junij, tvoj rojstni dan,« je rekel in obkrožil številko štirinajst na koledarju. »Devetindvajsetega bova navsezgodaj napregla in šla skupaj na furo v Gorico. Saj greš rad z mano, kajne, Lojze?« ga je vprašal. Lojze je samo prikimal, ker je bilo z očetom na furi vedno zabavno, samo kaj, ko ga je zelo redko vzel s seboj. Oče pa je nadaljeval:

»Šla bova na letalsko prireditev.«

»Juhuhu,« je zavpil Lojze, »bom videl letalni stroj?«

»Ja, Lojze, videl ga boš, kako bo poletel v zrak. Nastopil bo prvi slovenski zrakoplovec, ki je opravil prvi slovenski let in zgradil prvi slovenski letalni stroj.« Lojze ga je vprašal:

»Kako mu je pa ime?«

»Edvard Rusjan, štiriindvajset let je star, pa je že lani naredil svoj prvi letalni stroj. Imenoval ga je EDA I.«

»Kaj z njim ga bova videla leteti?«

»Ne, od takrat jih je naredil že pet. Vsakega naslednjega je izboljšal. Tokrat bo poletel z letalnim strojem EDA VI.«

»Kaj pa, če bo slabo vreme, bo potem tudi lahko letel?«

»Ne, v primeru slabega vremena bo vzlet naslednjo zgodnjo nedeljo ali na praznik.«

»Oče, ne bo slabo vreme, kajneda?«

»Upam, da ne. Pa tudi, če bo, bova šla pa naslednjič. Kupil nama bom vstopnici za prvi prostor. Ena stane dve kroni, ampak iz prvega prostora boš videl bolje.«

»Juhuhu, videl bom letalni stroj, juhuhu ...« je spet zavpil Lojze in stekel iz hiše, ker je moral novico povedati bratom in sestram.

Lojze je živel samo še za 29. junij. Vsako jutro je s postelje stekel naravnost v kuhinjo, vzel svinčnik v roke in prečrtal dan. Potem je preštel, koliko dni je še do obkroženega datuma. Čas se mu je vlekel po polžje in strah ga je bilo, da bo zaradi neugodnega vremena prireditve prestavljena na kasnejši čas. Ampak vreme mu je bilo naklonjeno in nekako je dočakal zanj tako pomemben dogodek v Malih Rojcah v Gorici, ko je videl leteti Edvarda Rusjana.

Prireditve se je udeležila velika množica radovednežev. Z vstopnicami za prvi prostor sta se z očetom prebila prav do prve vrste, kjer si je Lojze lahko od blizu ogledal letalo skupaj z njegovim pilotom. Nestrpno je pričakoval, kdaj se bo prireditve začela in Edvardu Rusjanu skupaj z množico radostno ploskal. Ko je zahrumel motor EDE VI, Rusjanovega najuspešnejšega letala, so se Lojzetu zasvetile oči, ljudje so utihnili in brez besed spremljali vožnjo letala vse do trenutka, ko se je dvignilo v zrak. Takrat so se zaslišali kriki navdušenja, starejše ženske pa so začele zapadati v pravo evforijo, poklekale so na tla, se začele križati in vpiti: »Čudež, čudež! Človek leti!« Lojze je zama knjeno spremljal Rusjanov let, s pogledom je sledil širokemu krogu, v katerem je letalo preletelo mirensko polje in se dvignilo kar štirideset metrov visoko. Ko je Rusjan pristal na tleh, so se ljudje zgrnili okrog njega, ga objemali, trepljali po ramenih in mu čestitali. Mladega Edvarda so zaradi njegovega podviga naravnost oboževali. Oče je pomagal Lojzetu, da se je tudi on prebil do njega. Pomolil mu je svojo roko, da bi mu čestital, Rusjan pa ga je zgrabil z obema rokama in dvignil v naročje.

»Ti je bilo všeč?« ga je vprašal.

»Vse je bilo enkratno, skoraj neverjetno!« mu je hitel pritrjevati Lojze, se sklonil do njegovega ušesa in mu zašepetal, »ko bom velik, bom tudi jaz pilot.«

1922

Lojze se je navsezgodaj izmuznil iz hiše. Želel se je v miru posloviti od domačega kraja, ki ga verjetno ne bo videl kar nekaj let. Kot osemnajstletni mladenič je odhajal v podoficirsko šolo v Kragujevac, ki jo je moral opraviti, da bi lahko nadaljeval šolanje na pilotski šoli in opravljal svoj življenjski poklic. Stopil je na hišni prag in se z otožnim pogledom obrnil proti kozolcu. Pogled mu je zdrsel na steno skednja ob kozolcu, na kateri je bila obešena tista nesrečna lestev, narejena iz dveh smrekovih *sušic* in drenovih *klincev*. Lojze je očeta videl, kako je dan po nesreči zamenjal počeno prečko na lestvi, v steno skednja pritrdil dva kavlja in nanjo obesil lestev. Od takrat je visela tam.

Stopil je čez balinišče ob gostilni, ki je bila proti sosedom ograjena z leseno ograjo iz ošpičenih *mužljjarjev*.^{*} Ob njej je stala lesena klop, na kateri so ponavadi počivali balinarji ali pa so jo zasedli firbci in kibici. Lojze se je usedel nanjo in lep čas opazoval tla pod kozolcem, kjer ju je tisti dan našel ležati. Krenil je mimo kozolca v smeri svojega skrivališča ob strugi Cerkniščice. Od *tistega dne* ni več splezal nanj. Prav tako ni vedel, da je kako leto zatem, ko Lojze ni pokazal nobenega zanimanja zanje, oče pospravil modelčke v več velikih škatel in jih odnesel na podstrešje. Namesto na kozolec je vsa ta leta hodil v svoje skrivališče, se ulegel na hrbet in strmел v nebo. Ob Cerkniščici se je podal na pokopališče in lep čas strmел v napisa na nagrobniku:

Knap Matilda 1908–1912

Knap Stanislav 1909–1912

* Mužljjarji so ošiljeni krajniki – deske z eno ravno in drugo izbočeno ploskvijo. Prva deska pri žaganju hloda.

Solze mu niso pritekale v oči. Že zdavnaj jih je izjokal. Celotno bitje pa mu je prevevala želja – kot že tolikokrat – da bi čas lahko zavrtel nazaj. A preteklost se ne povrne, smrt je dokončna in ne daje druge priložnosti.

1931

Knap je pri oknu zamišljeno opazoval nebo nad prestolnico. Za njegovim hrbtom se je razvnel pogovor med naredniki Glodićem, Jakličem in Kalškom, s katerimi si je v kasarni delil sobo. Vsi so bili podoficirji piloti lovci, ki so podobno kot on zaključili šolanje v Kragujevcu. Z njimi je pred slabimi štirimi leti prispel v kasarno na novem mednarodnem in vojaškem letališču Beograd v Zemunu, kjer so začeli s šolanjem v tretji pilotski šoli, ki je bila namenjena že izšolanim pilotom. Vsi so želeli postati piloti lovci in oficirji lovske eskadrilje v sestavu 6. vojaškega polka v Zemunu. Knapu se ni zdelo, da bi bil kaj posebnega, čeprav je bil edini, ki je šolo v Kragujevcu končal z odliko. Ni se oziral na ocene, v zraku je tekmoval izključno sam s seboj in pri tem neustrašno izzival življenje. Bil je odlikovan kot najboljši pilot lovec pilotske šole v Kragujevcu. V praksi od tega ni imel prav nobene koristi. Odlikovanje je kvečjemu zbujalo zavist, predvsem pri ljudeh, kot je bil Glodić. Marsikatero grenko mu je že zakuhal zaradi tega. Knap se z njim ni preveč obremenjeval, saj je že tako preveč časa namenil vsakodnevnu pestovanju svoje velike bolečine, ki je od *tistega dne* potuhnjeno ždela v njem. Pri njegovih osemnajstih sta iz Cerknice skupaj odpotovala v Kragujevac, v njem je ostala, ko v pilotski šoli ni bil nič več Klemenov Lojze, ampak samo še Knap, in po debelih petih letih je skupaj z njim zapustila Kragujevac in se odpravila v Zemun. Postala je njegov neločljivi del in Knap je vedel, da bo ostala v njem vse do njegove smrti.

»Nič ni boljšega od aviacije. Medtem ko se pešak kuha na vročini in v prahu, ti letiš. Vidiš ga spodaj: prašnega in premočenega, gleda te od spodaj navzgor in ...« je razpredal Jaklič, medtem ko so mu ostali vneto pritrjevali. Nič čudnega, se je sam pri sebi strinjal Knap, vsi so vedeli, da živijo v času, ko piloti veljajo za sile, ki jim ni para. Ljudje

so jih od spodaj gledali z neskončnim občudovanjem, kot bogove, pozorno so poslušali zvok njihovih motorjev, z zamaknjenostjo so jih opazovali v nejeveri, ali so resnični ali morda samo privid. Niso še doumeli, da se je uresničila človekova tisočletna želja po letenju, ki je verjetno vzniknila tistega dne, ko je človek prvič ugledal ptico na nebu. Knap je roke potisnil še globlje v žepe in strmel v ugašajoče sonce, ki je nebo obarvalo s čarobno svetlobo. Pogled mu je ušel proti hangarjema, pred katerima so počivala francoska lovska letala, enokrilni Dewoitini D.9. Njihovi kovinski trupi so žareli v večernem soncu in Knapu vzbujali željo po letenju. Spet je prisluhnil Jakliču, ki je samozadovoljno razlagal:

»Živim življenje, kot sem si ga vedno želel. Vsak dan poletim v svoji mašini in v njej sem car, ne bi menjal z milijarderji, ko pa se spustim dol, grem malo na lov, na sprehod med polji in malo v kantino. Nič drugega ne potrebujem.« Knap še ni bil v letališki kantini. Njegovi cimri so jo obiskovali vsak večer pred spanjem, sam pa je takrat ostajal v sobi. Rad je bil sam, ko se je umival in urejal za spanje. Bil je sramežljiv, golo telo je po njegovem sodilo v zasebnost, v intimo in ne v hrupno razposajenost, špricanje, medsebojno ogledovanje, primerjanje in zbijanje šal o različnih telesnih delih.

Knap je zrastel in odrastel v nadpovprečno visokega fanta idealnih telesnih mer, z lepim, morda za vojaškega pilota prenežnim obrazom in z gostimi svetlimi lasmi. Njegove oči so z leti postale še svetlejše, čistejše, enakega odtenka kot oprano, svetlo modro nebo v trenutku, ko ga po nevihti obsije sonce. Če bi se zavedal svoje lepote, bi bil verjetno hvaležen svojim notranjskim, kraškim koreninam. V skladu z napovedjo zvezd ob njegovem rojstvu zaradi svojega zunanjega izgleda in virtuoznosti v zraku skoraj ni imel prijateljev. Ljudje so pač takšni, da imajo radi v svoji sredi povprečne ljudi, takšne, ki so podobni njim samim. Radi imajo tudi tiste podpovprečne, ker se ob njih počutijo boljši. Nadpovprečnih ne marajo, ker ti globoko v njih vzbujajo občutek nelagodja, krivde, da tudi sami niso še boljši. Na vse kriplje

se trudijo, da bi v svojih in v očeh drugih zmanjšali njihove odlike in uspehe. Seveda to velja za sredo, v kateri živijo. Nadpovprečnost pa priznavajo, jo mogoče celo malikujejo pri tistih, ki so oddaljeni in ne vzbujajo njihovega notranjega glasu, ki bi jim govoril: »Če lahko on, zakaj ne zmoreš še ti?« Bogovi si lahko privoščijo nadpovprečnost, a oni ne živijo med nami, ljudmi. Vendar se Knap z vsemi temi mislimi ni ukvarjal, v zvezi z njegovim telesom mu je bilo pomembno samo to, da je prestal komisijski zdravniški pregled za osebe v letalstvu, da je imel ustrezno telesno višino, krvni tlak, mišičevje in vse druge telesne attribute, ki jih pač pilot mora imeti. Da bi ohranil zdravstveno sposobnost za letenje, pa je skrbno izvajal predpisano obvezno vadbo za pilote: gimnastiko, lahko atletiko, plavanje, planinarjenje in še posebej z veseljem smučanje, ker je že v otroštvu rad pešočil s smučmi na nogah čez Bloke. V okviru vojaške službe bi lahko treniral tudi boks, mečevanje in hodil na lov, vendar te dejavnosti nekako niso bile v skladu z njegovo naravo.

Po večernem umivanju se je Knap udobno namestil v svoji postelji, izpod vzglavnika potegnil svoj dnevnik in začel skrbno zapisovati vse tisto, kar je privrelo iz njegovih globin in se v lepo oblikovani pisavi razlilo na papir. Ponavadi je zaspal, še preden so se ostali vrnili iz kantine.

*

Vsako jutro se je zelo zgodaj odpravil na letališče, precej pred drugimi. Temeljito je pregledal letalo in ga pripravil na let. Tisto jutro pa ni bil prvi v hangarju. Droben možakar s sivimi lasmi si je ogledoval letala. Knap je domneval, da je to novi nadzornik letališča, bivši polkovnik ruske carske vojske. Vedel je, da je eden od Rusov generala Vrangla, kot so pogovorno rekli pripadnikom ruskega letalskega korpusa, ki jih je po zlomu carske Rusije vlada v Beogradu na prošnjo generala Vrangla sprejela v sestav vojske SHS. Za večino je bilo to dokaj

boleče dejanje, saj so bili prisiljeni sprejeti novo državljanstvo in nižja delovna mesta od svojih kvalifikacij in činov, ki so jih imeli v ruski vojski. Poleg tega so se morali zaobljubiti kralju SHS, Aleksandru I., za kar jim je dal dovoljenje sam ruski metropolit Aleksej Pavlovič Hrapovicki z utemeljitvijo, da zaobljuba kralju kot vladarju prijateljske države ni greh. Res je Rus, je že po njegovem izgledu ocenil Knap, ko je pristopil k njemu in se mu predstavil:

»Nadzornik letališča Ledovski, ostareli pilot in velik ljubitelj letenja.«

»Narednik Knap, starajoči se pilot in velik ljubitelj letenja,« se mu je predstavil Knap in se čudil, od kod mu hudomušnost. Knap je odložil sabljo in si začel oblačiti kombinezon, ki je bil narejen iz platna in ga je uporabljal pri delovnih opravilih. Ledovski je še kar stal ob njem.

»Greste danes v zrak?« so se mu zasvetile oči.

»Ja, danes bom napadalec. Izvedel bom immelmanna,« mu je odgovoril, medtem ko si je čez kombinezon oblačil usnjeno jakno. Z njo se je v odprti kabini vsaj delno zaščitil pred atmosferskimi vplivi. Ledovskemu so se še bolj zasvetile oči:

»V prvi svetovni vojni je tisti, ki je obvladal ta manever, dobil marsikatero zračno bitko. Pozorno vas bom opazoval in vam povedal svoje mnenje, ko se spustite.«

»Vesel bom povratne informacije, še posebej od nekoga z vojnimi izkušnjami,« mu je odgovoril Knap in se vzel v svoje letalo. Ledovski je v odgovor samo prikimal.

Hangar se je medtem napolnil, dobili so povelje za vzlet, en za drugim so odpeljali iz hangarja in se razporedili po letališki poljani. Knap je vzletel in suvereno zaokrožil po nebesnem svodu. Na zemljo ni niti pogledal; ko je bil v zraku, ga ni niti najmanj zanimala. Pozorno je opazoval širno modrino pred seboj in v daljavi zagledal nasprotnika, ki je poletel v smeri hribov v prepričanju, da je napadalec nekje daleč. Knap se je povzpel še više, kakšnih tisoč metrov nad njega, da bi ga napadel od zgoraj. Ko je ocenil, da je nastopil pravi

trenutek, je ostro zavil navzdol in se naglo spustil, tako naglo, da je začelo vse okrog njega piskati, šumeti in se bleščati, zrak in sonce pa sta mu pritiskala v ušesa, oči in pljuča. Zemlja se mu je bližala, motor je javkal in zavijal od veselja, da je lahko pokazal svojo moč. Na potrebni razdalji je zravnal svoje letalo in s fotomitraljezom začel ciljati v nasprotnikovo letalo. Pilotiral ga je narednik Glodić, ki je s pilotsko čepico na glavi in zaščitnimi očali na očeh izgledal kot vsi drugi piloti. Vendar Glodić ni bil kot vsi drugi. Njegov obraz je bil zaznamovan z nesrečo, ki so jo vsi drugi razen njega imenovali sreča. Zgodila se mu je v obdobju, ko so fantje najbolj občutljivi, v njegovih najstniških letih, v času, ko je bil Beograd celo noč in ves dan pod težkim artilerijskim ognjem avstroogrskih in nemških enot. Izstreljenih je bilo trideset tisoč granat, ena od njih je eksplodirala v bližini Glodića in mu iznakazila obraz. Po nesreči so ga vsi trepljali po ramenih, češ kakšen srečnež je, da je eksplozijo preživel, zdravniki so se čudili, da ni oslepel ali dobil kakšnih drugih, usodnih trajnih posledic. Glodić je v njihovih pogledih razbral, da je njegov iznakaženi obraz dovolj usodna trajna posledica, zato je obžaloval, da ni ob eksploziji umrl. In obžaloval je vsakič, ko je videl, kako se ljudje okoli njega trudijo, da ne bi v grozi strmeli v njegovo razbrazdano, pordelo in brazgotinasto kožo, oči brez obrvi in zmaličen nos brez konice. Ni prenašal njihovega usmiljenja, zato se je odzval s sovražnostjo in postal pravi hudič. Preklinjal je svojo usodo in nikakor ni mogel doumeti, kaj vse je odvisno od dveh kvadratnih decimetrov gladke kože. Zavedal se je, da ga ne bo maralo nobeno dekle, saj ima zunanji izgled v *prvem krogu izbora* partnerja odločilno vlogo. Če bi bil dovolj bogat in pomemben, bi obstajala možnost, da bi količina njegovega bogastva pretehtala iznakaženost obraza in mu za nagrado prinesla dekle, ki bi se želelo poročiti z njim. Ampak žal ni bil bogat in pomemben. Zato si je Glodić zadal cilj, da bo družino nadomestil s kariero v službi. Vojska se mu je zazdela odlična priložnost, saj je od malega čislal uniformirane ljudi. Oficirje. Verjetno nikoli ni pomislil na to, da ima

zaradi ukaza nekega oficirja iznakažen obraz. Ko je prejel zdravniško potrdilo, da je sposoben za vojaško službo, je Glodić prvič po nesreči občutil veselje in hkrati olajšanje. Vedel je, da gladka koža na obrazu ni pogoj, da uspešno opraviš zdravniški pregled za vojaka, vendar pa ga je kljub temu skrbelo, ker je bil pred komisijo najdlje od vseh. Zelo natančno so preverili njegov vid, njegov sluh, reflekse, večkrat so izmerili njegov tlak ter poslušali njegovo srce in pljuča. Nekako jim ni šlo v račun, da bi človek s tako iznakaženim obrazom lahko dobil zdravniško potrdilo, da je popolnoma zdrav. Vendar – pri vseh zahtevah so bile kljukice in ni šlo drugače.

Glodić je postal zelo dober pilot. Pri spopadih je vedno dobil vlogo vodje napadalcev in vedno je bil njegov nasprotnik Knap, ki je imel vlogo vodje branilcev. Verjetno sta ti dve vlogi izhajali že iz njune narave. Knap pa je bil tako dober pilot, da je Glodića kaj hitro prisilil, da se je iz napadalca spremenil v branilca. Tudi tokrat je Knap izvedel že več napadov na Glodića, ki je bil po vsakem prisiljen leteti vse nižje in nižje. Ledovski ju je poznavalsko spremljal s tal. Borba ga je navdušila. Knap je že nekajkrat zapovrstjo po napadu mojstrsko izvedel manever, ki je njegovo letalo preusmeril in ga pripravil na nov napad. Do konca je uporabil svoje krmilo, da je njegovo letalo ostro zavilo, in se z veliko hitrostjo povzpел strmo navzgor. Pri tem se je obrnil z glavo navzdol, nad letalo sovražnika, in prevrnil letalo za 180°, da se je lahko ponovno zravnal v normalen položaj. Ta težko izvedljivi manever, pri katerem je moral natančno nadzorovati letalo pri nizki hitrosti, je Knap opravil z gotovostjo, ki je ni imel pri nobeni zemeljski stvari. Še pri enostavnih računskih operacijah, kot je seštevanje, tudi po dvakratnem preverjanju rezultata ni bil prepričan v njegovo pravilnost. V zraku pa je stvari enostavno vedel. Vedel je, da je immelmann izjemno uporaben za ponovno pozicioniranje letala po napadu v katerikoli želeni smeri, vedel je, na kakšen način se ga izvede, in bil je gotov, da to zmore. Knap je sčasoma ugotovil, da je gotovost tista, ki loči uspeh od neuspeha. Tako v zraku kot na zemlji.

Sovražno letalo je ostro zavilo in začelo leteti v nasprotni smeri. Knap je za trenutek videl samo trebuh letala in obšla ga je jeza na Glodića, ker mu je pobegnil. Tudi jeza je bila tista, ki jo je Knap občutil samo v zraku. Na zemlji je mirno prenašal vse, kar se mu je zgodilo. Zdelo se mu je, da si je zaslužil vse slabo tega sveta, pa še ne bo mogel oprati svoje krivde. V zraku pa se je počutil svobodnega, osvobojenega zemeljskih bremen. Kot blisk se je pognal za pobeglim letalom, da ga primora k spustu. Začel je leteti okrog njega, da bi se mu prilepil ob krilo, mu presekalo pot in se mu postavil točno za hrbet. Glodić je moral bežati, da ne bi prišlo do trčenja, Knap pa ga je še bolj besno obletaval in s svojimi krili preganjal njegova, da sta oba drsela navzdol. Nazadnje mu je presekalo pot, se postavil predenj in mu grozil z najhujšim, tako da se je bil Glodić prisiljen spustiti na tla in priznati svoj poraz. Knap je še enkrat zmagoslavno zaokrožil nad letališčem in se spustil. Ko je zlezl iz letala, se mu je približal Ledovski:

»Bravo, Knap. Vrhunsko. Sam Max Immelmann bi bil ponosen nate. Danes zvečer greva skupaj v kantino, da zapijeva tvoj današnji nastop.« Potrepljal ga je po ramenih in odšel. Njegovega zadnjega stavka Knap niti ni slišal, ob omembi Immelmanna ga je namreč prešinila misel, da se je prav tako kot Rusjan, tudi on smrtno ponesrečil z letalom. Sam ni vedel kdaj je zakoračil proti beograjskemu pokopališču, gnan od močne želje, da se pokloni tema dvema legendama letalstva, s katerima ga je tako močno povezovala strast do letenja. Na Rusjanovemu grobu jima je želel izraziti svoje globoko občudovanje. Strumni koraki po prašni cesti so se začeli menjavati z lahnimi stopinjami po snegu in z mislimi je zaplaval v čas otroštva.

*

Bilo je malo po novem letu 1911, ko je Lojze gazil domov od jutranje maše. Sneg mu je škripal pod nogami, mraz pa je pritiskal tako močno, da se mu je na kratki poti od cerkve do doma nabralo ivje

na obrveh. Z olajšanjem, ker bo kmalu na toplem, si je pred vhodom ometel sneg s čevljev in vstopil.

»Lojze, si ti?« je zaslišal očetov glas iz kuhinje, »pridi, ti bom nekaj povedal.« Lojze je vstopil v kuhinjo in zagledal očeta, ki je imel pred seboj razgrnjen časopis *Slovenski narod*.

»Lojze, v časopisu sem prebral, da se je zrakoplovec Edvard Rusjan smrtno ponesrečil.« Lojze je od presenečenja široko odprl oči in z domala jokavim glasom vprašal:

»A z letalnim strojem?«

»Ja, predvčerajšnjim se je zrušil v Beogradu.«

»Zakaj pa?«

»Bilo je slabo vreme in veter je močno pihal.«

»Kje pa je Beograd, prosim, pokažite mi na zemljevidu,« je mole doval očeta. Vedel je, da njegov oče strani z zemljevidi iztrga iz časopisa, shrani v predalu in jih občasno pregleduje. Bil je pač furman. Poti, kraji in razdalje so bili njegov vsakdanjik. Oče je brez besed stopil k omari, brskal nekaj časa po predalu in na mizo kmalu prinesel zemljevid Kraljevine Srbije. S prstom mu je pokazal Beograd. Lojze se je s komolcema naslonil na mizo, glavo položil med dlani in strmel v zemljevid. Čez nekaj časa je pokazal na časopis in zaprosil očeta:

»Preberite mi, kaj piše.« Oče je prikimal in začel brati:

»10. januar 1911. Včeraj smo že poročali o tragični smrti prvega slovenskega zrakoplovca Edvarda Rusjana, ki je končal tek svojega življenja prav v trenutku, ko mu je zažarela na obzorju zvezda slave, ko je bil na potu, da si pridobi venec priznanja v vsem kulturnem svetu ...«

»Kaj pa je to kulturni svet?« ga je prekinil Lojze.

»Kulturni svet je ...« je razmišljal oče, »hm, kaj bi bil to kulturni svet? Kulturni svet je tisti del sveta, ki ga je ustvaril človek.« In čeprav ni bil najbolj zadovoljen s svojim odgovorom, je nadaljeval z branjem:

»Rusjan je postal žrtev neodoljivega koprnenja po napredku in razvoju, žrtev hrepenenja po izpopolnitvi človekovih izumov ...«

»Kaj pa je to izum?« ga je spet prekinil Lojze.

»Izum je nekaj novega, kar si človek izmisli, nova pogruntavščina. Letalni stroji so ena taka pogruntavščina,« mu je pojasnil oče in bil bistveno bolj zadovoljen s svojo razlago. Lojze se je oglasil:

»Aha.«

Oče je bral naprej:

»Zadela ga je ista usoda, kakršna je doletela že nebroj onih velikih mož, ki so posvetili svoje žitje in bitje kulturnemu napredku človeštva ...« Oče je začel hiteti z branjem, da ga ne bi Lojze vprašal, kaj je to kulturni napredek. »Kakor imena teh mož, tako bo vpisano tudi ime Slovenca Edvarda Rusjana z zlatimi črkami v knjigo zgodovine, ki bo pripovedovala o onih možeh, ki so prvi jeli orati ledino na polju zrakoplovnem.« Oče je utihnil in si oddahnil, ker ga Lojze ni mučil s kulturnim napredkom, temveč ga je poprosil:

»Še enkrat mi preberite, prosim, prosim ...« In oče mu je prebral še enkrat in še enkrat. In potem samo še enkrat. In potem samo še zadnji odstavek. In potem ga je vprašal:

»Kje pa je ta knjiga zgodovine, v katero se piše z zlatimi črkami? V Ameriki?« Lojze je imel občutek, da je vse, kar je zatega, povezano z Ameriko. Oče se je zasmeljal:

»Ne, Lojze, ne v Ameriki. V glavah ljudi je knjiga zgodovine. V njej imaš tudi ti že zapisano Rusjanovo ime z zlatimi črkami, a ne?«

»Ja,« je dahnil in si zaželel, da bi bilo ob Rusjanovem imenu prista-
vljeno tudi njegovo. Silovitost te njegove želje se mu je izpisala pred očmi: Alojzij Knap, slovenski zrakoplovec.

*

Z Rusjanovega groba se je Knap vrnil še pravi čas za večerjo. Z mislimi na svojo zbirko fotografij letal iz njihove eskadrilje, na kate-
tere si je zapisoval znamko, tip letala in druge tehnične podatke, je odsotno pojedel. Po večerji se je lotil urejanja svoje zbirke, ko ga je

Ledovski poiskal v njegovi sobi in ga tako dolgo nagovarjal, da bi šla skupaj proslavit njegove immelmanne, da se je vdal, ker je ugotovil, da bo prej nazdravil z njim in se poslovil, kot pa ga odvrnil od njegove namere. Ledovski ga je prijateljsko objel čez ramena, Knap pa se je zdrznil, umaknil in krenil za njim iz kasarne.

Letališče se je razprostiralo ob cesti, na neograjeni poljani z dvema hangarjema in vojašnico, medtem ko je bila kantina Aeroplan na drugi strani ceste. Tisti večer so se piloti lovci, zbrani ob slivovki, razvneli pri razpravljanju o dopoldanskem spopadu v zraku:

»... skratka, danes je Kalšek izvajal prav vratolomne lupinge,« je zaključil Jaklič. Kalšek pa je nadaljeval:

»Nihče ni bil boljši od Knapa. Na nebu izgleda, kot da leti s svojimi lastnimi krili ...« Glodić ga je grobo prekinil:

»Pa ne, da si postal poet, Kalšek,« in se gromko zakrohotal, sam pri sebi pa preklinjal, kako nepravilno je življenje. Glodić se je trudil na vse kriplje, bil je zelo zavzet, poslušen in vesten vojak, ki se je izšolal v zelo dobrega pilota. Vendar je vedel, da ni tako dober kot Knap. In to mu je pošteno načenjalo živce. Bodi prekleto nepravilno življenje! Ni dovolj, da ima Knap tako lep obraz, še najboljši pilot mora biti. Enim da življenje vse, drugim pa nič, je besnel v sebi. Njegov bes je povečeval še Jaklič:

»Pa kaj bi rad, Glodić? Boljši je od tebe; boljši pilot je, pa še lep za povrhu, tako da vsa dekleta norijo za njim,« se je prepozno ugriznil v jezik Jaklič, ker ni hotel drezati Glodića v bolečo točko. Vsi so vedeli, da so se dekleta v mestu z gnusom obračala stran od njega.

»Kaj? On je boljši pilot?« je skočil Glodić, kot bi ga kdo pičil. »Se ta-koj obesim, če on naredi boljši luping od mene. Sestavimo komisijo, pristanem na stavo za tisoč dinarjev. Govori, kar hočeš. Da bi bil on boljši pilot od mene? Knap?«

»Ti zavidaš Knapu,« ni odnehal Jaklič in v trenutku mu je postalo žal za izrečene besede. Vera jim je na mizo prinesla že četrto rundo

slivovke in razmere so se preveč nevarno zaostrovale. Želel je ublažiti napetost, zato se je pošalil:

»Nikoli nisem bil zaljubljen, vendar mislim, da so občutki podobni tem, ko Vera predme postavi poln kozarček slivovke.« Dosegel je svoj namen, vsi so se gromko nasmejali in razelektrili ozračje. Njihov smeh pa je prevpil Glodić:

»Poglejte ju, general in Knap prihajata. Kot nalašč, da si ga bom lahko privoščil. Boste že slišali, kako mu bom dal vetra.« Zarotniško je položil kazalec na usta, Vera pa mu je jezno zažugala:

»Samo poskusi se norčevati iz mojih gostov in delati prepir. Ti bom že pokazala!«

»Zdaj pa nehaj, Vera!« jo je zavrnil Glodić in vprašal zbrane za omizjem: »Ali veste, kakšna je razlika med Vero in ovčarjem?« Noben mu ni odgovoril. »Šminka!« je zavpil Glodić in se začel prostaško krohotati. Vera mu ni ostala dolžna:

»Med vama je pa sploh ni! Pravi ovčar si, Glodić.« V tistem sta Knap in Ledovski vstopila v hrupen in zakajen prostor, v katerem so se vojaki gnetli pri eni sami mizi, ob kateri je stalo čedno dekle v živo rumeni obleki s precej globokim dekoltejem. Knap je iz pripovedovanja drugih vedel, da je natararici v kantini ime Vera in je hči nekega srbskega vojaškega oficirja ter v Beograd priseljene Slovenke. Za veliko noč mu je Kalšek odstopil kos potice, ki jo je spekla njena mama.

»Dober večer,« sta v en glas pozdravila Knap in Ledovski.

»Poglejte, kdo nas je počastil s svojo družbo! Veliki pilot Knap in general Ledovski,« ju je porogljivo ogovoril Glodić. »Poglejte, tudi gospod general. Dober večer, gospod general,« je rekel spakljivo in se komično dvignil s stola, nagibajoč glavo na stran. »Vera, obriši stol za gospoda generala. K meni, k meni, pridite, gospod general,« mu je pomahal Glodić. Knap je bil tiho. Obžaloval je, da je sploh prišel v kantino. Glodić je znal biti zelo neprijeten že trezen, kaj šele, ko je bil pijan:

»Knap, kako pa to, da si se spustil z višin in prišel med nas, navadne prostake?« Knap je molčal, izza šanka pa se je odločno oglasila Vera:

»Pusti ga, Glodić. Ne odganjaj mi nove stranke. Prvič ga vidim tukaj.« Veri je Knap vzbudil pozornost že, ko ga je pred časom opazila skozi okno kantine, ki je gledalo na cesto. Takoj jo je prevzel. Zanj je bil najlepši moški, kar jih je kdaj videla. Končno je prišel v kantino in nikakor ni nameravala dopustiti Glodiću, da zaradi njega ne bo prišel nikoli več.

»Kaj vama lahko postrežem?« je vprašala Vera in pogledala Knapa, ki ni vedel, kaj bi. Do dna duše so jo presunile Knapove oči, otožnost, ki je vela iz njih. Od kod se je le vzela pri tako lepem in uspešnem fantu, se je oglasila prirojena ženska skrbnost v njej. Za trenutek je pomolčal, ker ni vedel, po kaj je prišel, saj niti ni bil žejen. Čez nekaj časa pa je le naročil:

»Malinovec bom.« Vsi razen Vere so bruhnili v smeh, Glodić pa je prhnil proti Knapu:

»V resnici je ta naš Knap prava baba.«

»Pa kaj spet začinjaš, Knap je nekaj drugega,« je rekel Ledovski. »Saj sem ti že povedal, on ne pije, ima drug cilj. Ima ambicije, v sebi občuti, da potrebuje nekaj drugega, nekaj več, nekaj bolj vzvišenega, zato je vedno zamišljen. On, poslušajte me, prijatelji, on gre po svoji poti. To je zanimivo opazovati. Mi pa smo najbolj zadovoljni, blaženi, veseli ob pijači. On to isto doseže v zraku, brez pijače.«

»Vam se je malo odpeljalo, gospod general,« je rekel Glodić s kislim obrazom. »Knap se tako vzvišeno obnaša, kot da bi bil bog. Dela se, da ni za našo družbo, nikoli noče z nami v kantino. Za čigavo družbo pa on sploh je? Da ni za prinčev?«

»Meni daj vodko,« je Ledovski naročil Veri, ki je stala pri mizi in čakala na njegovo naročilo, ki ga zaradi Glodićevega napada ni uspel niti izreči, »no, dragi Glodić, nehajte se buniti. Jaz vas imam rad. Midva sva enaka.« Kalšek je želel speljati pogovor v varnejše vode in je vprašal Jaklića, ki je prijateljeval s komandantovim ordonancem:

»Kakšne volje pa je bil danes komandant? Je našel kakšno pajčevino?«

»V redu,« ga je prehitel Glodić, ki je komandanta vedno zagovarjal. Komandant je bil eden tistih, ki bi mu lahko pomagali pri njegovem vzponu v vojski, in take je vedno brezkompromisno zagovarjal. »Pijmo na njegovo zdravje,« je dvignil šilce slivovke, izpil in spet zatežil: »Knap ni pil na komandantovo zdravje! Kaj vi mislite? Smo vojska ali nismo? V imenu zakona ukazujem, da se mu odprejo usta in se mu pollitrca sprazni vanje. Tudi on naj pije zdravico! Ne bo menda še pri tem izjema. Naprej! Jaz poveljujem, glejte, da se mu vlije žganje v usta.« Njegovo pijano blebetanje je prekinil Kalšek:

»Zdaj je pa čas, da nehaš, Glodić. Pijan si.« Tudi Ledovskega se je lotevalo neko zanj značilno melanholično razpoloženje, ki je bilo še najbolj podobno neke vrste pijanosti. Zasanjano je začel sam pri sebi govoriti:

»Jaz samo pravim, da je Knap iz drugačnega testa, kot smo mi vsi. Ima tisto nekaj več, kar prinese bistveno razliko. On bo znal prestopiti zadnjo stopnico pod vrhom. Enako je visoka kot vse ostale, vendar so jo le redki sposobni prestopiti. Na predzadnji stopnici pa je gneča.«

»Knap,« se je vključil Jaklić potem, ko je tudi njemu začelo hvaljenje Knapa počasi presedati, »plačaj mu tri litre vina za to izjavo.« Glodić pa se je spravil naravnost na Ledovskega:

»Vi pa sovražite komandanta, kajneda?« Vsi so vedeli, da se je komandant na vse kriplje branil, da bi bil za nadzornika letališča imenovan Rus Ledovski, saj je navijal za drugega kandidata. Poleg tega je imel Ledovski čin generala, on pa je bil samo podpolkovnik. Nikomur ni bilo jasno, zakaj mu je ves čas dokazoval svojo premoč in mu je dajal ponižujoče ukaze. Nekoč, ko je komandant našel star časopis, odvržen na tleh hangarja, je popolnoma ponorel in Ledovski je moral za kazen očistiti njegovo stranišče. Zdaj je Glodiću mirno odgovoril:

»Ne, prijatelj, sploh ne. Jaz nikogar ne sovražim. Zakaj le? Si morda zasluži, da bi ga sovražil? On je človek, jaz sem človek, oba sva reve-

ža, ki bova strohnela, kot strohnijo gobe. Jaz sem izgubil domovino, carja, čin generala, ženo in sina. Našel sem nadomestno domovino, zaprisegel sem kralju Aleksandru I. in hvaležen sem, da se mi je sploh ponudil izhod. Letenje je moja strast, občudujem sposobne letalce, kot ste vsi vi, fantje. E, vodka je dobra. Harašo. To ti je življenje. Vodka.«

»Takega vas imam rad, gospod general,« se mu je približal Glodić. »Vera, daj vodko za gospoda generala.« Ledovski je vstal in se zazibal proti Glodiću, da bi ga objel.

»Stran pojdite od mene, general, da vam ne povem še jaz svoje, da vas ne začnem komandirati, tako kot vam je komandant. Ti si zame pogodbeni uradnik, Ledovski, general si samo na papirju. Mirno!« ga je zavrnil.

»Pusti človeka pri miru,« mu je zavpil Kalšek.

»No, nič, nič,« je spravljivo rekel Ledovski in zakašljajal. »Sem že pozabil vse skupaj.« Približal se je Glodiću in ga kljub upiranju poljubil.

»Dovolj imam za danes. Spat grem,« je rekel Kalšek. Knap je izkoristil priložnost in se mu pridružil:

»Tudi jaz.« Nihče razen Vere ni opazil, da sta bili, poleg malinovca, to edini dve besedici, ki jih je Knap spregovoril v celem večeru. Ko je za seboj zaprl vrata kantine, je začela živeti za trenutek, ko bo ponovno vstopil. Pogledala je Glodića, Jaklića in Ledovskega, ki so pijano upirali pogled v mizo, in neopazno vzela v roke napol prazen kozarec malinovca, ga podržala proti svetlobi in na njegovem robu iskala od-tis njegovih ustnic. Bila je zaljubljena.

*

Na dan letalskega mitinga je Knap vznemirjen stal ob enokrilcu, Dewoitinu D.9. Neizmerno je bil hvaležen, da bo z njim lahko kmalu poletel visoko v zrak, v varen objem modrega neba, kjer bo prevračal kozolce, po nebu risal vijačnice in se zvrtil proti tlom. Počel bo

to, kar najraje počne, hkrati pa bo vzbudil občudovanje množice, ki ga bo budno spremljala z očmi, ljudje bodo sklanjali glave, ko jih bo preletel, in mu navdušeno ploskali, ko bo omahnil v zvrt. V zraku je delil navdušenje z množico na tleh, ki je brez diha strmela v nebo, navdušena nad velikim skokom v razvoju človeštva. Pisala se je zgovodovina, človek je po izumu kolesa, jadra in motorja vse bolj obvladoval gibanje na kopnem in morju, zdaj pa so bili priče samih začetkov osvajanja neba.

Med poljano z letali in množico ljudi, ki je nestrpno čakala na začetek, je bila ograja, izza katere si je skupina gimnazijk ogledovala pilote. Knap jim je bil najbližji, zato je vzbudil veliko pozornosti. Dekleta so ga opazovala, si zakrivala usta in si šepetala:

»Poglej, kako je lep ... Kakšne lepe svetlo modre oči ima ... Pa njegova postava ... Ta je najboljši, Knap se piše ... Boš videla, kako kraljuje v zraku ...« Bela je prisluhnila pogovoru. Res je lep in postaven, si je mislila, pa najboljši v zraku, zanimiv je ... »Kaj pa praviš ti, Bela? Ti je všeč? Kakšen se pa tebi zdi?« so jo obkrožile sošolke, da se je nenadoma znašla v središču pozornosti. To je bilo že od malega njeno mesto, zato se ji je zdelo, da ji nekako pripada. Zdela se je, kot rojena zanj. Bila je lepo dekle iz ugledne in precej premožne beograjske družine, ki so jo starši, prijatelji in prijateljice naravnost oboževali. Kar je rekla Bela, je bilo najbolj pomembno, kar je izbrala Bela, je bilo najlepše, najboljšo in postalo je najbolj zaželeno. Kljub svoji mladosti je bila že prava narekovačka življenjskega sloga, neke vrste idol pripadnic beograjske smetane. Bela je imela prefinjen občutek za lepo in zdelo se je, kot da ima naraven čut za grandioznost, ki jo je vzdigoval nad povprečje.

»Lep je,« je odgovorila, zatopljena v misli. »In hraber,« je čez nekaj časa dodala in s svojo potrditvijo povzročila, da so ga začele gledati s še večjim občudovanjem. To je bil prvi moški, za katerega je tako rekla.

Knap je z očmi preletel množico, ki mu je vzklikala na drugi strani ograje, in se zastrmel v gručo deklet v gimnazijskih uniformah. S pogledom se je srečal z eno od njih, ki ga je zamišljeno opazovala. Imela je temne oči in svetleče, vranje črne lase, ki so se ji v slapu zlivali preko ramen. Okrog ust ji je igral občudujoč nasmešek in rahlo mu je pokimala v pozdrav. Tudi Knap ji je odkimal, se obrnil k letalu in urno splezal vanj, da dekle ne bi opazilo njegove zadrege. Knap se je zavedel, da je zardel. V obraz mu je postalo vroče in ni mu bilo jasno, kaj to pomeni. Privezal se je, preizkusil plin in pogledal po pisani množici. Že v naslednjem trenutku se je ves predal svoji strasti. Obrnil je letalo, pogledal zastavico na komandnem mostu in močno dodal plin. Letalo je besno poskočilo in zdrvelo v zrak. Nizko je preletelo občinstvo na tribunah, tako nizko, da je večina samodejno sklonila glavo v pišu vetra, ki ga je povzročil prelet. Knap je letalo pogнал visoko v nebo in izvedel luping, ki je pritegnil poglede občinstva ter mu zaradi nenadnega obrata priklical strah na obraz. Zarisal je še drugi del krožnice, se malo pred tlemi obrnil in jih preletel še nižje kot pri prvem pozdravu.

Množica ga je spremljala z očmi. In z dihom. Ko se je v zraku prevesil, so zadržali dih in si upali glasno vdihniti šele, ko se je zravnal vzporedno z zemljo. S pogledi so spremljali tir njegove navpične krožnice. Obnemeli so odpirali usta, ko se je z letalom obrnil na glavo. Drhteli, hrepeneli in želeli so, da se let ne bi nikoli končal.

Po pristanku ga je pri hangarju že čakal poročnik Boljević s komandantovim ukazom, da mora na glavno tribuno, kjer ga bo popeljal med množico, ker mu želijo nekateri gledalci osebno čestitati. V modrem kombinezonu, zapet do vratu, ovenčan z avreolo slave, je bil Knap še lepši kot ponavadi. Vzneseno se je rokoval z ljudmi, ki so ga začutili med letom, in na katere je prenesel svojo svobodo, radost in srečo, ki jo je čutil v zraku. S stiskom rok so potrjevali neizmerno občudovanje njegovega letenja in poguma. Letenje je bila vez, ki ga je najtesneje povezovala z ljudmi.

Bela je bila v nekem posebnem stanju, polna vznemirjenja, skoraj vznemirjenosti. Knapov podvig jo je očaral. Skupaj z množico na letališču ga je sprejela za heroja. Prebila se je do skupine, ki ga je obkrožila, in se postavila v vrsto navdušencev, ki so se želeli rokovati z njim. Knap jo je opazil, še preden je stopila predenj. Zardel je in se zaradi tega jezil sam nase, ko je stopila predenj in mu ponudila roko. Stisnila je njegovo dlan:

»Čestitam vam. Bilo je čudovito.« Uprla je pogled vanj. »Ime mi je Bela. Dobro me pogledjte,« mu je prijazno rekla, »želim, da si me zapomnite. Pridite zvečer na promenado, mi boste povedali kaj več o tem, kako se počutite v zraku.« Obrnila se je in že je ni bilo več. Tudi če Knapu ne bi odvzela daru govora, je prehitro odšla, da bi slišala njegov odgovor.

Bela se je vrnila med prijateljice. Ni jih presenetila, ker je stopila h Knapu in mu čestitala. Vedno je storila kaj takega, česar si same niso upale, vedno je posegla po stvareh, ki so si jih one želele, pa so se jim iz takšnih ali drugačnih razlogov zdele nedosegljive.

Knap si jo je zelo dobro zapomnil, ne da bi mu karkoli rekla; še preden je šel v zrak. Za vedno si je vtisnil v spomin njeno deklinško postavo, kljubovalne in izzivalne oči, ljubek nos in polne ustnice. Bila je edino dekle, ki mu je kadarkoli vzbudilo pozornost. In ne samo to. Začela se mu je motati po glavi in komaj je dočakal večera, da se je odpravil na promenado. Takrat še ni poznal Bele in si je razbijal glavo, ali jo bo na promenadi sploh našel. Ni vedel, da je Bela dekle, ki je je vedno povsod polno in jo je nemogoče zgrešiti. Kaj kmalu jo je že od daleč zagledal sredi gruče deklet. Ni bila v uniformi. V lahni rožnati poletni oblekici, polni čipk in volančkov, se je lahkotno vrtela od ene do druge. Upočasnil je korak, v zadregi zardel in se mrzlično spraševal, kako naj jo ogovori. V tistem ga je Bela opazila, razširila roke in mu brez vsakršne zadrege stopila naproti:

»Moj pilot, prišel si,« ga je prišla z obema rokama. Obrnila se je proti prijateljicam:

»Zdaj pa grem. Se vidimo jutri v šoli.« Prijela ga je pod roko in ga rahlo potegnila za seboj. Knap je začel togo stopati ob Beli, njen dotik na roki ga je navdajal z mešanimi občutki. Telesnih stikov ni maral. Ni se objemal in poljubljal s sorodniki in znanci, prijateljev ni imel, dekleta pa tudi ne. Toplota njene roke pa se mu je začela prijetno širiti po telesu in bil je v rahli zadregi, ker pri prvih skupnih korakih še ni bil usklajen z njenimi. Opazoval je, v kakšnem položaju držijo gospodje na promenadi roko, pod katero vodijo dame, in jih skušal posnemati. Bela je bila v nasprotju s Knapom sproščena in vedra. Začela mu je razlagati, kako je vesela, da jih je učiteljica zgodovine poučila o letalstvu, o bratih Wright, o Lindberghovem preletu, in kako hvaležna ji je, da jih je popeljala na letalsko prireditev. Zaključila je:

»Vaš let me je navdušil. Kot bi bila z vami tam na nebu, tako svobodna, se obračala in vrtela po zraku. Res mora biti neverjeten občutek.«

»Res je neverjeten, ne zdi se mi primerljiv z nobenim občutkom na zemlji,« je Knap zagrabil priložnost, da je začel govoriti o edini temi, o kateri je sploh govoril. Čez nekaj časa je opazil, da se je njegov korak samodejno uskladil z njenim, sprostil se je in začel uživati v sprehodu, v Belinem zvonkem glasu in njenem dotiku, ki ga je čutil po celem telesu.

*

Po tistem večeru sta se na promenadi sestajala vsak dan in sčasoma Knap ni več prepoznal samega sebe. S prihodom Bele v njegovo življenje se je začel prebujati iz dolgoletne otopelosti, začel se je truditi, da bi prenehal pestovati svojo bolečino. Vedel je, da svinčena groza spomina ne bo nikoli izginila, samo sprejemati jo je poskušal drugače, jo imeti za del svojega življenja, za svojo neizogibno spremljevalko, in bilo mu je veliko lažje.

Stvari je začel drugače dojemati. Do takrat ni niti pomislil na to, da bi lahko imelo življenje na tleh tudi lepo plat. Zaljubljenost mu je dala krila, postal je vedrejši, nehal se je kriviti za vsako stvar, ki je šla narobe, začel je zaupati v svetlejšo prihodnost. Ugotovil je, da se lahko pogovarja tudi o popolnoma običajnih stvareh, kot so barva listja v parku, testi iz matematike, srbska narodna kuhinja, pariške modne smernice in operne predstave, čeprav je bil pri slednjih dveh bolj radoveden poslušalec kot kaj drugega. Beli je razlagal o svoji številčni družini, o navadah Slovencev, o svojem domačem kraju in presihajočem Cerkniškem jezeru.

Tudi kadar ni bil z njo, mu je Bela ves čas rojila po glavi. Bila je njegova prva jutranja in zadnja večerna misel, o njej je sanjal in nanjo je mislil v zraku. Vsak dan je poletel do njene šole in nad njo izvajal vratolomne akrobacije. Kakor hitro se je zaslišal zvok letalskih motorjev, so prijateljice pogledale Belo, ki je za trenutek zadrhtela in jim pomežiknila. Uživala je v védenju, da so zaradi nje hrumeli motorji nad njihovimi glavami, prevzemali misli vseh šolarjev in jim vzbujali željo, da bi stopili k oknu in pogledali v nebo, kjer je beli Dewoitin D.9 izkazoval čustva njenega pilota. Zadovoljno se je ozrla okrog sebe in videla občudujoče poglede svojih sošolk. Tudi ona je bila zaljubljena, zaljubljena v tega postavnega vladarja višin, utapljala se je v modrini njegovih oči, hrepenela po dotiku njegovih ustnic in objemu njegovih močnih rok. Knap je prišel v njeno življenje ravno v trenutku, ko se je v njej začela prebujati ženska.

Kolikor trdnejši, gotovejši in zanesljivejši je postajal v na novo občutenem življenju, toliko bolj neroden, skoraj štorast se je zdel Knap sam sebi na srečanjih z Belo. Ob njej je stopal z zardelim obrazom, težkimi koraki, z nogami je trdo udarjal ob tla, vse se mu je zdelo premočno in preveč vojaško. A Bela vsega tega sploh ni opazila. Uživala je v njegovi družbi, v njegovih opisih letenja, poželjivih pogledih svojih sošolk, ki so jih na promenadi namenjale njenemu spremljevalcu. Vedela je, da so ji ga vse po vrsti zavidale.